

Život nije to što čovek proživi,
već njegovo sećanje
i način na koji to sećanje pripoveda.

1

Majka me je zamolila da pođem s njom da proda kuću. Došla je tog jutra u Barankilju iz udaljenog sela gde je živela moja porodica i uopšte nije znala kako da me nađe. Raspitujući se ovde-onda među poznancima, od jednog je saznala da bih mogao biti u biblioteci Mundo ili u obližnjim kafićima, gde sam odlazio dva puta dnevno da razgovaram sa svojim prijateljima piscima. Poznanik koji joj je to rekao upozorio ju je: „Budite oprezni jer su ljudi kao struja.“ Došla je tačno u podne. Probijala se svojim laganim korakom između stolova sa izloženim knjigama, stala ispred mene, pogledala me u oči uz mangupski osmeh iz svojih najboljih dana i pre nego što sam mogao da reagujem, rekla mi je:

– Ja sam tvoja majka.

Nešto se na njoj promenilo, te nisam mogao da je prepoznam na prvi pogled. Imala je četrdeset i pet godina. Ako uzmemo u obzir njenih jedanaest porođaja, provela je bezmalo deset godina u drugom stanju i barem još toliko u dojenju svoje dece. Prerano je sasvim osedela, oči su joj bile krupnije i odavale začuđenost ispod njenih prvih bifokalnih naočara i bila je u strogoj crnini zbog majčine smrti, ali je sačuvala svu svoju rimsku lepotu portreta s venčanja, sada dostojanstveno uokvirenog jesenjom aurom. Pre svega, čak i pre nego što me je zagrlila, rekla mi je svojim uobičajenim ceremonijalnim stilom:

– Došla sam da te zamolim da pođeš sa mnom da prodamo kuću.

Nije bilo potrebe da mi kaže koju, ni gde, jer je za nas postojala samo jedna kuća na svetu: stara kuća naših dede i babe u Arakataki, gde sam imao sreću da se rodim i gde sam živeo prvih osam godina. Upravo bejah napustio pravni fakultet, posle šest semestara studija, mahom posvećenih čitanju svega što mi je padalo pod ruku i recitovanju napamet neprikosnovene poezije zlatnog doba španske književnosti. Već bejah pročitao, u prevodu ili u pozajmljenim izdanjima, sve knjige koje bi mi bile dovoljne da naučim tehniku pisanja romana, i već sam bio objavio šest priča u kulturnim do-

dacima novina, koje su izazvale oduševljenje kod mojih prijatelja i privukle pažnju pojedinih kritičara. Narednog meseca trebalo je da napunim dvadeset tri godine, a već sam uspeo da prekršim vojnu obavezu i zaradim gonoreju, i pritom sam, ne razmišljajući o budućnosti, pušio šezdeset cigareta dnevno, i to izrazito jakog duvana. U slobodno vreme sam švrljao između Barankilje i Kartahene de Indios, na karipskoj obali Kolumbije, živeći kako sam znao i umeo od honorara koji su mi plaćali za svakodnevne rubrike u listu *Eraldo*,¹ a to beše gotovo manje od ničega, i spavao sam u najboljem raspoloživom društvu tamo gde bi me zatekla noć. Kao da nije bila dovoljna neizvesnost u pogledu mojih planova za budućnost i kaos od mog života, grupa od nas nekoliko nerazdvojnih prijatelja nameravali smo, nepromišljeno i bez sredstava, da pokrenemo književni časopis koji je Alfonso Fuenmajor već tri godine planirao. Šta sam više mogao da poželim?

Više zbog nemaštine nego iz zadovoljstva, pribegao sam modi dvadesetih godina: zapušteni brkovi, razbarušena kosa, farmerke, košulja s nepostojećim cvetovima i otvorene sandale. U mraku bioskopa, ne znajući da sam blizu, jedna moja prijateljica je nekome rekla: „Siroti Gabito je izgubljen slučaj.“ Stoga, kad me je majka zamolila da pođem s njom da proda kuću, nisam imao nikakav razlog da ne pristanem. Stavila mi je do znanja da nema dovoljno novca, a ja sam joj ponosno odvratio da ću sam platiti svoje troškove.

U novinama u kojima sam radio nije bilo moguće naći rešenje. Plaćali su mi tri pesosa za dnevnu rubriku i četiri za nepotpisan kritički komentar kada je neki od stalno zaposlenih novinara bio odsutan, ali to mi je jedva bilo dovoljno za život. Pokušao sam da tražim predujam, ali me je direktor podsetio da moj prvobitni dug iznosi preko pedeset pesosa. Tog popodneva zloupotrebio sam okolnosti, što nijedan moj prijatelj ne bi bio kadar da učini. Po izlasku iz kafea Kolumbija, pored biblioteke, stao sam pred don Ramona Vinjesa, starog katalonskog učitelja i knjižara, i zamolio ga da mi pozajmi deset pesosa. Imao je samo šest.

Ni moja majka ni ja, naravno, nismo mogli ni da zamislimo da će to bezazleno dvodnevno putovanje imati presudan značaj za mene, i da moj nadasve dugačak i sadržajan život neće biti dovoljan da to

---

¹ Šp. *El Heraldo*. (prim. prev.)

ispričam. Sada, kada sam prevalio sedamdeset i petu, znam da je to bila najvažnija odluka od svih koje sam morao da donesem u svojoj književnoj karijeri. Dakle: najvažnija u celom mom životu.

Do mladalačkog doba, sećanje više naginje ka budućnosti nego ka prošlosti, te moje uspomene sa sela još uvek nisu bile idealizovane nostalgijom. Sećao sam ga se baš kakvo je bilo: lepo mesto za život, gde su se svi poznavali, na obali reke s blistavo prozračnom vodom u čijem su koritu počivali glatki, beli obluci, ogromni poput predistorijskih jaja. U suton, naročito u decembru, kada bi prošle kiše i vazduh postao poput dijamanta, činilo se da je Sijera Nevada de Santa Marta spuštala svoje bele vrhove sve do zasada banana na suprotnoj obali. Odande su se mogli videti Aruako Indijanci kako žurno hodaju u kolonama kao mravi po planinskim stazama, s džakovima đumbira na leđima, žvaćući kuglice od lista koke da bi im život bio zabavan. Mi deca maštali smo o tome da pravimo grudve od snega kojeg je tamo uvek bilo u izobilju i da se njima igramo rata na užarenim ulicama. Naime, žega je bila toliko nepojmljiva, naročito za vreme sijeste, da su se odrasli žalili na nju kao da ih je svakodnevno iznenadivala. Od rođenja sam slušao kako neumorno ponavljaju da su železnička pruga i kampovi za *United Fruit Company* građeni tokom noći, jer je preko dana bilo nemoguće držati alatke usijane od sunca.

Jedini način da se iz Barankilje stigne u Arakataku bio je jedan rasklimani motorni brodić, kanalom koji su robovi iskopali u kolonijalno doba, a potom kroz ogromnu močvaru s mutnom i jalovom vodom, sve do tajanstvenog naselja Sijenaga. Tamo je trebalo sačekati običan putnički voz, koji je svojevremeno bio najbolji u zemlji, i njime preći poslednji deo puta kroz nepregledne plantaže banane, uz mnoga usputna i bespotrebna zaustavljanja u prašnjavim i uzavrelim naseobinama i na opustelim stanicama. Na taj put smo moja majka i ja pošli u sedam uveče u subotu, 18. februara 1950. godine – uoči početka karnevala – po obilnom pljusku, neuobičajenom za to doba godine, i sa trideset i dva pesosa u džepu, koji bi nam jedva bili dovoljni da se vratimo ako kuća ne bude prodana pod predviđenim uslovima.

Pasati su te noći duvali toliko jako da sam u rečnoj luci jedva ubedio majku da se ukrcao. Imala je potpuno pravo. Ti brodići bili su skromne imitacije parobroda iz Nju Orleansa, ali sa benzinskim motorom koji je grčevito tresao svakoga ko bi se u njega ukrcao. Imali su mali salon s drvenim kolcima za koje su mogle da se zakače ha-

make² na različitim nivoima, i drvene klupe na koje su putnici pokušavali da se uguraju kako su znali i umeli, sa svojim prekomernim prtljagom, tovarima robe, korpama s kokoškama, pa čak i krletkama sa živim svinjama. Bilo je i nekoliko zagušljivih kabina sa dva spratna kreveta, a njih su gotovo uvek zauzimale uboge kurvice koje su bile na usluzi hitnim slučajevima tokom putovanja. Pošto smo se ukrkali u zadnji čas pa nismo našli ništa slobodno, niti smo nosili hamake, moja majka i ja uspeali smo da se dočepamo dve gvozdene stolice iz glavnog hodnika i tamo smo se smestili da provedemo noć.

Baš kao što se moja majka pribojavala, oluja je bespoštedno šibala brod dok smo prelazili reku Magdalenu, koja je, uprkos tome što je bila nedaleko od ušća, imala okeansku ćud. Ja sam se u luci snabdeo pozamašnom količinom najjeftinijih cigareta, od crnog duvana i papira koji je takoreći mogao biti mesarski, i počeo sam da pušim po svom tadašnjem običaju, paleći cigaretu opuškom od prethodne, dok sam iznova čitao *Svetlost u avgustu* Vilijama Foknera, koji je u to doba bio jedan od mojih najvernijih đavola čuvara. Moja majka je držala svoju brojanicu kao da je u pitanju vitlo koje može da podigne nasukani čamac ili da pridržava avion u vazduhu, i u skladu sa svojim običajem, nije tražila ništa za sebe, već blagostanje i dug život za svojih jedanaestoro dečice. Mora biti da je njena molitva stigla tamo gde treba, jer je kiša uminula čim smo se ukrkali na brod, a povetarac je pirkao tek toliko da uplaši komarce. Moja majka je potom odložila brojanicu i dugo u tišini posmatrala žar života koji nas je obavijao.

Rodila se u skromnoj kući, ali je odrastala tokom kratkotrajne procvati firme koja je prodavala banane, zahvaljujući kojoj je, doduše, stekla valjano obrazovanje, kakvo su dobijale bogate devojčice u školi Prikazanja Presvete Bogorodice, u Santa Mariji. Tokom božićnih praznika vezla je na uokvirenom platnu zajedno sa svojim drugaricama, svirala klavikord na dobrotvornim vašarima i u pratnji tetke odlazila na najotmenije balove plahovite lokalne aristokratije, ali niko nije upoznao nijednog njenog momka pre nego što se udala za seoskog telegrafistu, protiv volje svojih roditelja. Od tada su njene najčuvenije vrline bile smisao za humor i gvozdено zdravlje koje zamke nedaća nisu uspele da pokolebaju tokom njenog dugog života. No, najveće iznenađenje, i njena osobina koju niko do tada nije primećivao, bio je

---

² Šp. *Hamaca*, mreža za spavanje. (prim. prev.)

izvanredan dar da prikrije silovitu snagu svog karaktera: bila je pravi pravcati Lav. To joj je omogućilo da uspostavi matrijarhat, čiji se domen proširio sve do dalekih rođaka koji su živeli na najrazličitijim mestima, poput planetarnog sistema kojim je ona upravljala iz svoje kuhinje, nežnim glasom i takoreći ne trepćući, dok je kuvala pasulj u kotliću.

Gledao sam je kako stameno podnosi sve te nedaće tokom našeg surovog putovanja i pitao se kako je mogla tako brzo i nadmoćno da prevaziđe nepravde siromaštva. Ta užasna noć bila je najbolja prilika za iskušenje. Krvoločni komarci, mučna omorina dok smo prolazili kroz mulj koji je brod uskovitlao pri kretanju kroz kanale, vrea neispavanih putnika kojima je i sopstvena koža bila tesna, sve kao da se urotilo da unese nemir u inače krotku prirodu. Moja majka je sve to podnosila nepomično sedeći u svojoj stolici, dok su devojke za iznajmljivanje izvodile karnevalske tačke u obližnjim kabinama, prurušene u muškarce ili u španske gospođice. Jedna od njih je više puta ušla u svoju kabinu i izašla iz nje, svaki put s drugom mušterijom, prolazeći pokraj sedišta moje majke. Mislio sam da je majka nije primetila, ali nakon što je četvrti put ušla i izašla za nepunih sat vremena, ispratila ju je sažaljivim pogledom sve do kraja hodnika.

– Sirote devojke – uzdahnula je. – To čime one moraju da se bave da bi preživele gore je od rada.

Tako je ostala sve do ponoći, kada sam, umoran od čitanja uz nenasosno drmusanje i oskudno svetlo iz hodnika, seo pokraj nje zapalivši cigaretu i pokušavajući da se izbavim iz živog peska okruga Joknapatofa. Godinu dana pre toga napustio sam fakultet, nepromišljeno verujući da ću živeti od novinarstva i književnosti bez potrebe da naučim taj zanat, ohrabren jednom rečenicom za koju mislim da sam je pročitao kod Bernarda Šoa: „U ranom detinjstvu morao sam da prekinem svoje obrazovanje da bih išao u školu.“ Nisam bio kadar ni sa kim o tome da raspravljam, jer sam osećao da su moji razlozi važili samo za mene, mada nisam to mogao da objasnim.

Kada bih pokušao da uverim svoje roditelje u takvu ludost, znajući da su uložili u mene velike nade i potrošili na mene toliko novca kojeg ni sami nisu imali dovoljno, bilo bi uzaludno. Naročito oca, koji bi mi oprostio sve odreda samo kad bi mogao da na zid okači bilo kakvu akademsku diplomu koju on nije uspeo da stekne. Prestali smo da komuniciramo. Bezmalogodiinu dana kasnije još uvek sam razmišljao o tome da ga posetim objasnim mu svoje razloge, kada se

moja majka pojavila da me zamoli da pođem s njom da proda kuću. No, ona uopšte nije spomenula tu temu sve do iza ponoći, na brodiću, kada je osetila svojevrsno natprirodno otkrovenje da je napokon našla pravi trenutak da mi saopšti istinski razlog svog putovanja, i počela je veoma biranim načinom, tonom i rečima, koje su nesumnjivo sazrele u samoći njenih besanih noći mnogo pre nego što je pošla na taj put.

– Tvoj tata je jako tužan – kazala je.

To je, dakle, bio taj pakao kojeg sam se najviše plašio. Počela je kao i uvek, kada bih to najmanje očekivao, smirenim glasom koji ništa nije moglo da izbaciti iz takta. Čisto reda radi, budući da sam dobro znao šta će odgovoriti, pitao sam je:

– A zašto?

– Zato što si prekinuo studije.

– Nisam ih prekinuo – odgovorio sam. – Samo sam promenio karijeru.

Živnula je zbog pomisli o mogućoj raspravi.

– Tata kaže da je to jedno te isto – odvrtila je.

Iako sam znao da to nije istina, rekao sam joj:

– I on je napustio studije da bi svirao violinu.

– To nije isto – odvrtila je žustro. – Tata je svirao violinu samo na zabavama i vašarima. A studije je napustio zato što nije imao od čega da živi. Međutim, za manje od mesec dana naučio je telegrafiju, što je tada bilo veoma dobro zanimanje, naročito u Arakataki.

– I ja živim od pisanja u novinama – odvratio sam.

– To kažeš da se ja ne bih brinula – kazala je. – Ali izdaleka se vidi da jedva sastavljaš kraj s krajem. Zato te nisam prepoznala kad sam te ugledala u biblioteci.

– Ni ja tebe nisam prepoznao – odvratio sam.

– Ali ne iz istih razloga – kazala je. – Pomislila sam da si prosjak.

– Pogledala je u moje dotrajale sandale, i dodala: – I to bez čarapa.

– Ovako je udobnije – rekao sam joj. – Dve košulje i dva para gaća: jedne na meni, druge na sušenju. Šta čoveku više treba?

– Malo dostojanstva – kazala je. Ali odmah potom je blažim glasom dodala: – To ti kažem jer te mnogo volim.

– Znam ja to – odvratio sam. – Nego, reci mi, zar ne bi i ti isto uradila da si na mom mestu?

– Ne bih – odgovorila je – ako bih time protivrečila svojim roditeljima.

Prisetio sam se upornosti kojom je uspela da savlada protivljenje svoje porodice zbog udaje i rekao joj uz osmeh:

– Hajde, pogledaj me u oči.

Međutim, ona je izbegla moj pogled, ozbiljna, jer je vrlo dobro znala na šta sam mislio.

– Nisam se udala dok nisam dobila blagoslov roditelja – rekla je. – Doduše, silom, ali sam ga dobila.

Prekinula je raspravu, ne zato što je moji argumenti nisu ubedili, već stoga što je htela da ode u toalet, pa su je brinuli njegovi higijenski uslovi. Upitao sam čuvara da li postoji neko primerenije mesto, ali mi je objasnio da i on koristi zajednički toalet. I zaključio je, kao da je upravo pročitao Konrada: „Na moru smo svi jednaki.“ Stoga je i moja majka morala da prihvati pravilo koje je važilo za sve. Kada je izašla, sasvim suprotno mojim strahovima, jedva je uspevala da obuzda smeh.

– Zamisli – kazala mi je – šta će tvoj tata pomisliti ako se vratim s nekakvom bednom boleštinom?

Beše prošla ponoć kada se, s tri sata zakašnjenja jer su se anemonski čepovi iz kanala zapleli u propelere, brodić nasukao na močvarni mulj, i mnogi putnici morali su da ga vuku sa obale pomoću užadi od hamaka. Vrućina i komarci postali su nesnosni, ali moja majka im je odolevala kratkim i isprekidanim snom, već čuvenim u porodici, koji joj je omogućavao da se odmori a da ne izgubi nit razgovora. Kada je brodić nastavio put i kad je dunuo svež povetarac, sasvim se razbudila.

– U svakom slučaju – uzdahnula je – za tatu moram imati neki odgovor.

– Nemoj da se brineš – rekao sam joj jednako prostodušno. – Doći ću u decembru, pa ću mu sve objasniti.

– To je za deset meseci – odvrtila je.

– Na kraju krajeva, ove godine više ništa ne mogu da uradim na fakultetu – kazao sam joj.

– Obećavaš da ćeš stvarno doći?

– Obećavam – kazao sam joj. I prvi put sam osetio izvesnu napetost u njenom glasu.

– Mogu li da kažem tati da ćeš ga poslušati?

– Ne – oštro sam odvratio. – To ne.

Bilo je očigledno da traži drugi način da me ubedi. Ali ja nisam popustio.

– Onda bi bolje bilo da mu odmah kažem celu istinu – rekla je. – Da ne misli da hoćemo da ga prevarimo.